

PAUL JOHNSON:

Margaret Thatcher och moralen

Margaret Thatcher har lyckats ta ifrån labour det moraliska initiativet och behålla det. Hon gjorde t ex den fackliga reformen till en moralisk fråga då var och en kunde se att det destruktiva och självgoda sätt på vilket de brittiska fackförbunden uppträdde under 1970-talet utgjorde en nationell skandal.

I detta års budget har finansministern kunnat sänka skatterna på alla inkomster, öka välfärdsutgifterna i viss mån och likväl nå balans. Radikala kyrkoföreträdare — liksom givetvis labour — kritiserar nu Mrs Thatcher för att göra Storbritannien till ett paradiset för materialister. Premiärministern har emellertid inlett en moralisk motoffensiv.

S om om det inte räckte med att Margaret Thatcher tillfogat labourpartiet tre valförluster i följd och tvingat det att överge sin strävan till konsekvent socialism, har hon nu inlett en långsiktig kampanj för att vinna de brittiska kyrkoredarna för sin avsikt att göra den demokratiska kapitalismen till en nationell ideologi.

Mrs Thatcher har alltid instinktivt och övertygat sökt anknyta politiska mål till moraliska syften och hävdar, att hennes åsikter om hur landet bör styras är fast grundade i den kristna läran. I det avseendet är hon knappast någon typisk företrädare för det konservativa partiet, men däremot för den evangeliserande tradition där den store liberale 1800-talsstatsmannen William Ewart Gladstone hör hemma. Det är visserligen sant att de brittiska konservativa, eller Tories som är deras gamla namn, av hävd varit "Kung och kyrka"-partiet liksom att de flesta av deras ledare inklusive den judiskfödde Benjamin Disraeli varit anglikaner. Men i modern tid har konservativa premiärministrar oftast hållit sina religiösa åsikter för sig själva och har vädjat till väljarna enbart på grund av sin praktiska ledarförmåga. Som en av dem sade till mig: "Vi låter våra labourvänner sköta moraliseringen."

Men Margaret Thatcher vill inte överlåta de moraliska frågorna till sina motståndare. Uppfostrad i ett gudfruktigt metodisthem blev hon anglikan under sin studenttid i Oxford. Hon har aldrig kunnat eller velat skilja mellan sina starka religiösa övertygelser och sina lika starka politiska åsikter. Enligt hennes uppfattning är de oskiljaktiga, eftersom de härrör från hennes far, som varit affärsägare och

*Svensk Tidskrifts medarbetare
Paul Johnson är historiker.*

kommunalpolitiker i den lilla staden Grantham, och vars maximer är grunden både för hennes andliga övertygelser och hennes politiska handlande.

Den protestantiska etiken

Hennes fars normer var mycket enkla. Det finns verkliga och absoluta skiljelinjer mellan gott och ont. Var och en har ett personligt ansvar att välja det goda. Detta gäller för privatmänniskor liksom för offentligt verksamma. Att välja det goda betyder: Arbeta hårt för att förbättra villkoren för oss själva och våra familjer, liksom för samhället. Var hederlig och följ lagens anda såväl som dess bokstav. Låna bara när det är helt nödvändigt, och återbetala punktligt. Spara systematiskt för framtiden. Ge generöst. Tillämpa samma höga normer i det offentliga som i det privata livet. Minns alltid att ansvaret inte bara gäller inför väljarna i detta livet, utan inför den Högste i det tillkommande. Gud ser i det fördolda och dömer våra motiv lika mycket som våra handlingar.

Mrs Thatcher har visserligen satt in dessa normer i yrkespolitikerns sofistikerade erfarenhetsram. I grunden är det dock samma normer som hennes far en gång inskräppte. Härigenom blir hon en arketyrisk produkt av vad den store sociologen Max Weber kallat "den protestantiska etiken", den etik som historikern R H Tawney i *Religion and the Rise of Capitalism* (1926) visade vara den känslomässiga drivkraften bakom de entreprenörer som skapat den moderna världen. Vad Weber och Tawney kom fram till som forskare har Mrs Thatcher alltid intuitivt känt: Att moraliska ändamål och välfärdsproduktion är orsaksrelaterade, och

att en regering som uppmuntrar människorna att klart skilja på rätt och fel har större utsikter att främja deras materiella välfärd än en som uppmuntrar moralisk neutralitet.

Mot den bakgrunden var det otänkbart att Mrs Thatcher skulle kunna hålla moralen borta från politiken. Tvärtom lade hon när hon först blev de konservativas ledare 1975 med skärpa ut texten om hur labourpartiet med dess kult av välfärdsocialismen och dess betoning av tre ledmotiv – Omsorg, Medkännande och Engagemang – kunnat lägga beslag på den

Enligt henne var labour moralför-falskningens parti: det visade medkänsla med hjälp av andras pengar.

moraliska tätplatsen i politiken. Enligt henne var labour moralför-falskningens parti: Det visade medkänsla med hjälp av andras pengar, och det mutade sig fram politiskt genom löften om vidlyftiga offentliga välfärdsprogram som det, då det väl kommit till makten, tvingades överge eftersom det inte kunde finna resurser att betala dem. Redan då återkom hon till följande påpekande: "Till och med den gode samariten måste först tjäna ihop de medel av vilka han skall dela med sig". Jag minns att hon vid detta tillfälle sade till mig: "Jag är fast besluten att ta ifrån labour det moraliska initiativet – och behålla det".

"Moraliska" reformer

Detta mål nådde hon helt visst, och på en rad olika sätt. Utan svårighet kunde hon t ex göra den fackliga reformen till en mo-

ralisk fråga, eftersom var och en kunde se att det destruktiva och självgodaste sättet på vilket de brittiska fackförbunden under 1970-talet uppträdde utgjorde en nationell skandal. Men hon gav sin kampanj en ytterligare etisk dimension genom att hävda att ett inskränkande av de fackliga ledarnas makt var detsamma som att "ge förbunden tillbaka till medlemmarna", och 1982-83 kryddade hon sitt moraliska korståg genom att utkämpa en lång, blodig och slutligen framgångsrik strid med Arthur Scargill, de militanta kolgruvearbetarnas starkt vänsterpräglade ledare.

Hon hävdade att ett inskränkande av de fackliga ledarnas makt var detsamma som att "ge förbunden tillbaka till medlemmarna".

re. Hon gav på samma sätt Falklandskriget ett moraliskt syfte: Behovet att möta en oprovocerad och brutal aggression genomförd av en militärdiktatur, och riktad mot ett värnlöst herdefolk. Hon startade även en kampanj mot terrorismen, något som fick en extra dramatisk vändning när hon personligen sensationellt undkom IRA:s försök att spränga det Brighton-hotell i luften där hon uppehöll sig. Därmed fick kampanjen rang av nationell förpliktelse. Hon utmålade till och med sin framgångsrika privatiseringskampanj som ett berättigat försök att förändra groteskt ineffektiva offentliga företag, vilka i teorin ägdes av nationen men i verkligheten drevs av byråkrater i de anställdas och deras fackbossars intresse, till genuint nationella tillgångar, ägda av miljoner små aktieägare. Framgångsrikt hävdade Mrs Thatcher att den egendomsägande demo-

krati hon höll på att skapa, var antalet familjer som ägde sitt eget hem ökat till 65% och antalet individuella andelsägare stigit med 2,5 miljoner till mer än 9 miljoner, utgör ett stort moraliskt framsteg jämfört med det traditionella industrisamhälle vars proletära flertal inte ägde något annat än sitt arbete.

Framgången underminerar profilen

Den svårighet som Mrs Thatcher efter tre valsegrar i rad har mött är att själva framgången underminerat hennes profil av moralisk överlägsenhet. 1988 råder det intet tvivel om, att den ekonomiska politiken sedan 1979 med sådan oböjlig envishet fört faktiskt bär frukt. Ekonomin blomstrar, arbetslösheten faller snabbt, inflationen är låg, produktiviteten och reallönerna stiger. I detta års budget kunde hennes finansminister Nigel Lawson sänka skatterna på alla inkomster, öka välfärdsutgifterna i viss mån — och likväl nå balans. Det var den mest framgångsrika budgeten i modern tid.

Men kanske den var alltför framgångsrik? Den skar ned den högsta skattesatsen till 40% från 60%, en åtgärd som återspeglar en global trend och som alla ekonomer anser vara nödvändig. Den kommer härigenom med all sannolikhet att ge ökade intäkter från höginkomsttagare, något som tidigare sådana nedskärningar i Storbritannien och USA gjort. Den uppfattades likväl som en stor eftergift för de rika vid en tidpunkt när det alltför finns mycken synlig fattigdom i Storbritannien, och när landets heliga ko, the National Health Service, den enda institution som Mrs Thatcher inte vågat röra, slukar ökande resurser.

Kyrklig kritik

Budgeten väckte en känsla som kanske var irrationell men likväl stark och påträngande, nämligen att det välstånd som Thatcher uppammat genom sin utbredning hotar att göra Storbritannien till ett paradiset för materialister: giriga, själviska och hjärtlösa. Denna känsla har ivrigt underblåsts av radikala kyrkoföreträdare i alla läger – av presbyterianerna i Skottland, metodisterna i England och Wales, av den romersk-katolske ärkebiskopen av Liverpool, monsignore Derek Warlock, och inte minst av den anglikanske biskopen av Durham, David Jenkins, som nyligen kallade regeringen "ond".

Denna kyrkliga kritik har livligt understötts av labourpartiet, som funnit vad det anser vara det perfekta tillfället att återta det moraliska initiativet som övergick till Mrs Thatcher efter 1979.

Moralisk motoffensiv

Resultatet har blivit Mrs Thatchers moraliska motoffensiv, varvid hon välöverlagt och systematiskt utvecklat de religiösa principer från vilka hennes politiska övertygelser och besluten i hennes regering utgår. Hon inledde med ett imponerande tal om kristna värden vid de skotska presbyterianska ledarnas årliga sammankomst. Där inskärpte hon sin tro på det centrala moraliska värdet av att arbeta och producera: "Det är inte att skapa välstånd som är fel, utan att älska pengar för deras egen skull. Den andliga dimensionen kommer in, när man skall avgöra hur välståndet skall användas. Hur kan vi möta hjälpbehovet, eller investera för framtiden, eller stödja de fina konstnärer och hantverkare, vilkas arbete också hyllar Gud, om vi

inte till att börja med har arbetat hårt och nyttjat våra talanger för att skapa de tillgångar som krävs?" Hon framhöll också flera gånger det personliga ansvarets bärande moraliska roll. Välfärdssystem som "inte bygger på att man godtar ett personligt ansvar åstadkommer enbart skada". "Vi är alla ansvariga för våra handlingar." "Statliga ingripanden får aldrig bli så omfattande att de i sak upphäver det personliga ansvaret."

1988 råder det intet tvivel om att den ekonomiska politik hon sedan 1979 med sådan oböjlig envishet fört faktiskt bär frukt.

Hon fullföljde sina tankar genom en ny, skarp formulering av sin etik, denna gång vid Conservative Women's Conference. Där citerade hon John Wesley, grundaren av den engelska metodismen: "Förvärva allt ni kan. Spara allt ni kan. Ge allt ni kan." Samma moraliska tema varierade hon i tidskrifts- och tidningsintervjuer. Fler "moraltalet" är på väg. Hennes motoffensiv har fått en enorm uppmärksamhet och väckt många kritiska kommentarer från hennes kyrkliga opponenter. Ärkebiskopen av York, biskopen av Gloucester, äldre presbyterianer och metodisternas överhuvud har alla anslutit sig till kritiken och främst sökt finna svagheter i hennes teologi. Neil Kinnock, labourledaren, som annars inte är någon ivrig bibelläsare, sökte förlöjliga Mrs Thatchers moraliska patos genom att rada upp bibelcitat och jämföra henne med Pontius Pilatus, som tvär sina händer över de fattiga.

Den moraliska majoriteten

Men att få till stånd en öppen debatt om politikens moraliska sida är just vad Mrs Thatcher vill. Hon tror att hon kan vinna den genom att upprepa en enkel poäng som alla bör kunna fatta: nämligen att det är djupt omoraliskt att utlova förmåner

Den kyrkliga kritiken har livligt understöts av labourpartiet.

utan att göra något konkret för att skapa de tillgångar med vilka de skall betalas — och med detta avses ett effektivt kapitalistiskt system. Kapitalistisk effektivitet och offentlig moral går hand i hand. Detta är kärnbudskapet i hennes kampanj. I labourpartiet har man en olustig känsla av att hon faktiskt börjar få gehör för det.

Den moraliska majoriteten i Storbritannien är mindre uttalad än i USA. De

stora kyrkorna, som alla domineras av vänsterliberala oligarkier, har ett direkt strypgrepp om den religiösa diskussionen i brittisk TV — nya eller avvikande kyrkor har ingen rätt att äga TV eller kabelstationer eller ens att köpa reklamtid. Likväl finns det en moralisk majoritet, och Mrs Thatcher är dess språkrör. Frank Field, parlamentsledamot för Birkenhead och en av de modigare och mer självständiga labourpolitikerna, uppmanade nyligen sina kolleger att inte underskatta Mrs Thatchers utsikter att vinna den moraliska debatten: "Hon har utmärkt näsa för att samla röster bland de stora grupperna i landet," sade han. "En våg av fundamentalism sveper över världen — och Mrs Thatcher har insett detta."

(c) The Wall Street Journal/Europe